

ET HJØRNE AF PARADISET

Af JØRGEN ANDERSEN

Som små dale, som Paradisets skjulte hjørner, forbilledligt intense i deres poetiske udtryksfuldhed — sådan tog *William Blakes* træsnit til et af Virgils hyrdedigte sig ud for en af hans yngre samtidige, en ung maler, der skrev beundrende om dem i sin skitsebog.

Den gamle Blake var endnu i live, og han — den løjerlige maler-digter, som kun få forstod — havde i sine sidste år i 1820'erne den tilfredsstillelse at blive det beundrede midtpunkt i en kreds af unge kunstnere. De så op til ham, de gjorde livet lettere for ham, også i økonomisk henseende, fordi een af dem havde formue og råd til at købe hans arbejder. Til gengæld åbnede han sit sind for dem, som han ellers aldrig havde åbnet sig for nogen undtagen hustruen, en jævn pige, som han havde lært alt, indbefattet at læse og skrive. Hun tegnede som han, hun faldt på knæ og bad med ham, når inspirationen svigtede, hun delte hans fromhed og fattigdom og havde gennem mange år været hans eneste hengivne elev. Men nu fik han pludselig andre og mødte forståelse på et lykkeligt tidspunkt, hvor hans visionære evner var usvækkede — hans hovedværk, illustrationerne til *Jobs Bog*, blev til i denne tid — og hvor alderen havde bragt ham en resigneret ro og afklarethed. »Lørdag den 9. oktober 1824 kom Mr. L. og hentede mig, og vi gik sammen hen for at besøge Mr. Blake. Vi fandt ham ude af stand til at gå omkring, liggende til sengs med en skoldet fod. Dèr, ikke uvirksom trods sine 67 år, sad han hårdt arbejdende på sengen, som var dækket med bøger; sad op som de gamle patriarker eller som en døende Michael Angelo«.1) Sådan huskede to af kredsens unge ham, og den, der skrev disse linjer, traf ved den lejlighed Blake for første gang: »Han sagde, han begyndte dem [d. v. s. illustrationerne til Dante] med frygt og bæven. Jeg sagde: Åh, jeg kender

kun alt for godt til frygt og bæven! Nåh, sagde han, så er De god nok — you'll do!«²)

Blake er ellers ikke nem at holde af for en eftertid, som mest kender ham for hans engleligt blide eller helt bestialske visioner af Himmel og

Helvede. Modsætningerne i hans kunst er ekstreme og ikke af denne verden. Hvad er uhyggeligere end Blakes kravlende, sumpgrønne, befængte kong Nebukadnesar, som roder jorden op med sine rovdyrkløer — det fornødrede menneske, som vil unddrage sig Guds formål? Hvad

John Linnell: Mr. Blake på Hampstead Heath, 1820. The Fitzwilliam Museum, Cambridge.

er så svidende foragteligt som Blakes tegning »Loppens ånd« — halvt insekt, halvt menneske med et nøgent skællet kranium og tungen stikkende ud mellem rovdyr tænderne i et venskabeligt grin?

Helt tiltalende og fortroligt bliver derimod indtrykket af Blake i hans sidste år, sådan som kredsen af unge beundrere kendte ham. Vi ser ham en søndag komme som den utrættede vandrer hele vejen fra London, fra den sommerhede by over Hampstead Heath for at besøge en af de unge venner, maleren *John Linnell* og hans familie. De havde lejet sig ind i en bondegård, og ud på vejen kommer Linnells lille datter løbende, og gamle Mr. Blake svinger med hatten — på en bestemt måde, for han har sit eget signal. Han har en anden af kredsen med sig, den unge *Samuel Palmer*, som han har hentet på vejen i Palmer seniors boghandel i Broad Street i Holborn. Der venter dem en hyggelig aften, og Blake trives på disse udflugter i naturen. Der falder en dyb ro over ham, som vi ser ham på Linnells tegning med hænderne foldet over maven og de stærke øjne stille under den bredskyggede hat. »Hans øjne var de smukkeste, jeg har set« fortæller Palmer »strålende men ikke urolige, klare og indtrængende og dog hurtigt modtagelige for skiftende indtryk; geniet lyste i dem, eller de blev fugtige af ømhed. Men de kunne også slå én med frygt« . . . »at gå ture sammen med ham i naturen var at se det skønnes sjæl gennem materiens ydre former.«³⁾

I eftermiddagsvarmen kommer Mr. Blake frem i døren, står lidt og falder i tanker og ser ud mod de lyngklædte bakker. Fra huset synger Mrs. Linnell på sit skotske mål om en pige, hvis hår var så gult som guld. Man venter endnu nogle gæster: malerne Varley, Mulready, Richmond og måske Richter, der er en ivrig tilhænger af det Kant'ske syn på de materielle ting som ikke-værende — han har skrevet en lille bog om Kant og kunsten og fået den ud hos Ackermann i London.

Efter aftensmåltidet bliver der talt og diskuteret; de unge er ikke skeptiske, men søger en indre mening i mesterens fortælling om sine syner; de ejendommeligste astrologiske forklaringer bliver udkastet og modsagt. Senere på aftenen tiltræder Blake hjemturen — tilfods, og Linnells sender en karl med ham, som skal lyse for ham på vejen, hvis ikke månen vil.

Her i bondehuset på Hampstead Heath traf Blake i 1820 sammen med familiens huslæge, en vis dr. Thornton. Den 64årige kunstner kom

lige fra arbejdet med de mesterlige illustrationer til Jobs Bog og må have kendt sine egne kræfter samtidig med, at han følte sig styrket i kredsen af unge, som med sønlig ærbødighed samledes om ham og besøgte ham i huset i London, som de senere hen indbyrdes kaldte Fortolkerens — the House of the Interpreter. Men alligevel sagde Blake ja tak til en beskeden bestilling fra den nævnte dr. Thornton. Blake skulle som een blandt en hel stab af kunstnere levere nogle træsnit til en vældig Virgil-udgave, doktoren havde under arbejde. Hensigten var at kurere skoledrenge for kedsomhed i studiet af de latinske klassikere ved i samme bog som Virgils originaltekst at lade dem se gode engelske gendigtninger, illustreret af anerkendte kunstnere. Udgaven gik godt, og Blake havde jo et vist navn, så han fik til tredje, forøgede udgave tildelt et Virgilsk hyrdedigt at forsøge sig med. Efterhånden løb illustrationerne op til 230, fordelt på 117 sider. Blandt de øvrige illustratører var en træsnittets mester som Bewick, mens teknikken var ny for Blake. Alligevel er det en ørkenvandring at blade gennem Thorntons Virgil frem til Blakes mishandlede bidrag. Den gode dr. Thornton blev nervøs, da han fik det bestilte fra Blake. Han leverede dem til en håndværker, som skulle sætte skik på dem, og for ikke at spolere samleværkets ry i agtværdige kredse gav han det uortodoxe bidrag en undskyldning med på vejen: »Illustrationerne til denne engelske pastorale er af den berømte BLAKE, som har illustreret *Youngs* Nattetanker og *Blairs* Grav, og som har tegnet og selv skåret dem. Det skal nævnes, eftersom de vidner mindre om kunst end om geni og er meget beundrede af visse fremstående malere.« Blokkene til de 17 illustrationer var ikke større end 35-40×84 mm, men blev alligevel beskåret og sat tæt sammen med fire på siden, hvad der forøvrigt klæder dem; kunstneren var øjensynlig forberedt på det arrangement. Bogen kostede 15 shilling med fradrag af procenter til skolelærere og blev forhandlet fra W. Harrisons Vinhandel, Lille Tower Street no. 13.

Selve sammenstillingen af tekst og illustration kalder på smilet i Blakes tilfælde. Oversættelsen var fra Queen Anne-tiden i det 18. århundrede, hvor Hampton Courts skønheder gerne i kunst og poesi kletterede med livet på landet. Oversætteren var den af Pope i sin tid meget udskældte Ambrose, kaldet Namby-Pamby Phillips. Det var hyrdedigtningens art og emner, de to var blevet uenige om, mens en

Wm. Blake: Træsnit i Virgil-udgaven, 1821.

anden kritiker i tidsskriftet »Guardian« priste Phillips i en lille fabel om Squire Menalchas fra Arkadien, som kun vil give sin datter til den, der kan spille på Oberons fløjte. Valget står mellem Theocrit, Virgil, Spencer og Mr. Phillips.

Fløjtespilleren Phillips havde også skrevet et landligt læredigt »Cider« om æblevinen og et »Vinterstykke«, som var frugten af et besøg i Danmark som ambassadesekretær — helt intenst oplevet med træernes blade klingre og sprøde i kulden og de frosne grene, som fuglene bliver forskrækkede for. Alligevel var hans Virgilefterligning et ejendommeligt stykke klassicistisk hyrdepoesi at give en Blake og bede ham leve sig ind i.

Er det ikke Colinet jeg ensom ser? — udbryder hyrden Thenot ved synet af en ung, bedrøvet ven. Hvad grund har ungdommen til klage, spørger den gamle, og i Blakes illustration er det ham, der har øje for naturens rigdom, mens den unge vender sig indad mod sine egne triste tanker. Det hjælper imidlertid at få talt ud; den gamle hyrde sender hunden Rapfod til at passe på fårene og lytter tålmodigt til Colinet's klage. I et nøgent træ, ramt af lynet, ser denne sin egen ulykke billedligt udtrykt, og den gamle indrømmer, at Colinet nok er født i en uheldssvanger stund. Blake forestiller sig den som en tid, hvor naturen selv er ramt af straffedommen: kornet lyser som sølv, men ligger slået om på markerne under en blodig, formørket måne. Colinet fortæller videre om sin strejfen om efter usikre mål, han har forladt sin fredelige hytte og vandret ad fremmede veje. 42 miles til London skriver Blake på vejstenen, og byens fjerne tårne lyser falsk forjættende bag vandreren, som kommer træt derfra. Omsider vågner Colinet dog af sine dystre drømme ved tanken om sin kunst — fløjtespillet, som naturen selv synes at lytte efter og som behager hans herre, den gode Squire Menalchas. Hyrderne samler deres hjord i folden og sætter sig til deres enkle, men nærende måltid — New Milk, and clouted cream, mild cheese and curd.

Den melankolske unge Colinet forsoner sig med modgangen, og hans ældre ven giver ham troen tilbage, tilliden til kunsten og den gode Squire Menalchas. Man begynder at forstå, hvorfor kredsen omkring Blake i disse illustrationer så deres ideal realiseret. Så enkelt og ydmygt ville de selv leve, i fred med verden, ikke engageret i dens kampe og

uro. Netop så intenst ville de se naturen og vandre i den som i sjælens have: »Jeg satte mig og tog Mr. Blakes illustrationer til Thorntons Virgil for mig og tænkte, at jeg efter ringe evne ville skrive om dem, som de fortjener. De er et syn af små dale og krinkelkroge og hjørner i Paradiset; forbilledlige i deres intense, poetiske udtryksfuldhed. Jeg tænkte over lys og skygge i dem og kunne, mens jeg så, ikke finde ord til at beskrive dem. Intens dybde, højtidelighed og levende lysvirkning

beskriver dem kun koldt og delvis. Der er over dem alle et mystisk og drømmeagtigt skær, som trænger ind i og tænder lys i sjælens inderste og bereder én en fuldstændig og uforbeholden glæde, helt anderledes end det mangefarvet prangende dagslys.«⁴⁾ Det er *Samuel Palmer*, der skriver, og han havde i sit atelier i en mappe med ting, han holdt af, prøvetryk af Virgil-illustrationerne, som Blake havde lavet og signeret, mens han selv så til. Et lille træsnit af ham viser, hvor indtrykket kom til at præge hans egne intentioner: høstmændene er sent ude, og under månen lyser kornet sølvklart. Men Palmer er her lovlig nær på forbilledet. Senere kom konturernes sammenspil i landskabet til at betyde mere for ham, for han var ikke naturalist, sagde han; selv Constable brød han sig ikke om. Naturens skuespil var for Constable, den største af de engelske romantikere, et farvens drama akkompagneret af lysets dirrende uro. Palmer derimod glemte aldrig Blakes måne, og månerne blev stadig talrigere hos ham; der er ikke mindre end 33 i en skitsebog fra 1824. Hvordan går det med mine måner, skriver han til en ven, hvor han har nogle billeder opmagasineret, du kan da ikke have brugt mange lys med alle dem i huset. Hans bedste arbejder er tre-fire år senere som »Aften — en kirke blandt træerne«, hvor månen mangler, men hvor tusmørkevirkningerne er endnu mere intense end før.

*Samuel Palmer: Høstarbejdere under halvmåne.
Træsnit, ca. 1826. The Fitzwilliam Museum, Cambridge.*

En anden af vennerne, som både Blake og Palmer besøgte og boede hos, var *Edward Calvert*, som i vor egen tid digteren Yeats skal have tænkt på at skrive en bog om, »et stykke af en symbolist« kaldte han ham. Calvert var lidt ældre end Palmer og havde øjensynlig andre guder. En vis Sir William Blake Richmond, Palmers gudsøn, fortæller

fra sin barndom, »at det ikke var uden en kuldegysning, at jeg i hans [Calverts] lille baghave så et alter rejst til ære for den store gud Pan.« Calverts idyller er mere sanselige end forbillederne, men i kobberstikket »Bruden« ligger der dog skjult en allusion til formælingen mellem sjælen og Kristus; »et vildfarende lam ledes ind i din fold« står der under det. Det kan mærkes, at Calvert skar sine første træsnit efter Blakes anvisninger, og han synes endnu at se Blakes idyller for sit indre øje, da han skriver: »Jeg føler en egen glæde ved jorden og betragter den i en egen frygisk stemning; jeg er fuld af længsel efter at se dale

*Samuel Palmer: Aften — kirke blandt træer. Sepiategning, ca. 1830.
The Victoria & Albert Museum.*

og krogveje svinde bort i et fjernt perspektiv som ind i Himlens haver.«⁵⁾ Venerne og han var »brødre i kunsten, brødre i kærlighed, og brødre i alt det, som kærligheden og kunsten er til for — idealet, kongeriget i det indre«.

Den ideale levevis var, hvad Palmer søgte at realisere, da han i 1827, det år hvor Blake døde, flyttede ud til landsbyen Shoreham i Kent. Som ældre genkaldte han sig i erindringen »den ufordærvede lille by, hvor jeg tilbragte nogle af mine bedste år med at spekulere og tegning, som ingen ville bryde sig om, og mellem gode bøger tillagde mig en kræsen og ufolkelig smag. Byron ville have stoppet ørerne med vat, hvis han var blevet tvunget til at bo her.«⁶⁾ I denne landsby holdt kredsen månedlige sammenkomster, badede i floden, læste digte og skrækromaner og malede »med en medrykkende pragt af orangerfarvet glød aftenlyset over landskabet«. »Folk i landsbyen kunne ikke begribe, hvad vi var ude efter, for vi gik så meget omkring i det dybe tusmørke og ud i natten, så at »astrologer« syntes dem det mest rimelige, og sådan blev vi vistnok kaldt, men med tiden fandt de ud af sagens sammenhæng; de lærte os bedre at kende, og vi kom til at holde af dem.«⁷⁾

Lord Byron ville have holdt sig for ørerne her, for Samuel Palmers kreds havde ikke nogen revolutionær tro, de havde højest hørt om, hvordan den franske revolutions frihedsidealer var blevet demagogisk anvendt i en imperialistisk politik. De ældre blandt dem havde hørt om de allierede besættelsestroppers stridigheder i Paris; de havde kun kendt udsvinget mod højre i kulturlivet. Som deres lidt ældre samtidige, forfatteren William Hazlitt, skrev om revolutionen: ». . . vi vaagner af teoriernes trance og hører ordene *sandhed, fornuft, moral, frihed* med samme ligegladhed eller foragt, som den hvormed en kyniker, der er gift med en kokette eller en rappenskralde, hører paa unge elskendes kærlighedsforsikringer«.⁸⁾ Frihedens proklamerede forkæmpere havde øjensynlig selv forrådt frihedsidealerne, og det var for landsforrædderi at regne at hæge om revolutionens idé. Depressionen efter Napoleonskrigene var meget mærkbar, og folk var usikre på, hvad mekaniseringen af landets industrier ville føre til, »de industrielle fænomener var af så kompliceret en art, at de kunne gøre de stærkeste sjæle usikre«.⁹⁾

På den baggrund må man se Blake-kredsens kristne, i politik ikke-engagerede holdning. Man kan kalde dem overtroiske og være uenig med dem, men man forstår, hvorfor de vendte sig fra virkeligheden og ville efterleve det simple fredens ideal, de fik for øje i Blakes Virgil. De kom til den gamle séers dør; der blev åbnet for dem, og de sagde som Kristen i Bunyans »Pilgrim's Progress«, da han stod ved Fortolkerens Hus: »Sir, jeg er et menneske, som er kommet fra Ødelæggelsens By,

og jeg er på vej til Zions Bjerg, og jeg lod mig fortælle af ham, som står ved porten ved begyndelsen af vejen, at hvis jeg bankede på her, ville I have vidunderlige ting at vise mig. Af den slags, som kunne blive mig til hjælp på min rejse.«

I kunsten, religionen og naturen fandt de forløsningen. De flygtede sikkert fra virkeligheden, men så meget intensere blev naturoplevelsen hos dem. I Samuel Palmers berømteste billede »Have i Shoreham« ser man blomsterne næsten flyve fra et magisk æbletræ som en eksplosion af hvidt midt i stilheden, i en sjælens have, i det hjørne af Paradiset, som han engang med Blakes øjne havde set ind i.

NOTER

- 1) GEOFFREY GRIGSON: Samuel Palmer, the Visionary Years. Lond. 1947. S. 18.
- 2) GRIGSON s. 19.
- 3) ALEXANDER GILCHRIST: Life of William Blake (Everyman ed. ved Ruthven Todd, 1945, s. 301)
- 4) A. H. PALMER: The Life and Letters of Samuel Palmer, 1892. S. 15-16.
- 5) (SAMUEL CALVERT): A Memoir of Edward Calvert, by His Third Son, 1893. S. 25.
- 6) GRIGSON s. 51.
- 7) A Memoir of Edward Calvert s. 39.
- 8) H. N. BRAILSFORD: Shelley, Godwin and their Circle, 1945 ed. s. 9.
- 9) HARRIET MARTINEAU: History of the Thirty Year's Peace. 1877 ed. Vol. II s. 97. Efter GRIGSON s. 46.

Virgil-illustrationerne findes optrykt i THE ILLUSTRATIONS OF WILLIAM BLAKE for THORNTON'S VIRGIL. Introd. by Geoffrey Keynes, Lond. 1937 og genoptrykt i GEOFFREY KEYNES: Blake Studies, Lond. 1949. Se også LAURENCE BINYON: The Followers of William Blake, Lond. 1925.